

Broedvogels van het Hulkesteinse Bos in 2013

Willem van Manen
Sovon-rapport 2013/50

Broedvogels van het Hulkesteinse Bos in 2013

Willem van Manen

Sovon-rapport 2013/50
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van
Staatsbosbeheer

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2013

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer Regio Oost

Illustratie omslag: Willem van Manen

Wijze van citeren: van Manen W. 2013. Broedvogels van het Hulkesteinse Bos in 2013. Sovon-rapport 2013/50. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

Inhoud

Samenvatting	4
1. Inleiding	5
2. Gebiedsbeschrijving	7
3. Werkwijze en omstandigheden in 2013	9
3.1. Veldwerk	9
3.2. Interpretatie	9
3.3. Weersomstandigheden	9
3.4. Overige omstandigheden	10
3.5. Foutenmarges	10
4. Resultaten	11
4.1. Soorten en aantallen	11
4.2. Vergelijking met voorgaande jaren	11
4.3. Soortbesprekingen	13
5. Evaluatie	17
Literatuur	18
Bijlagen	
Bijlage 1. Interpretatiecriteria	
Bijlage 2. Soortkaarten kartering 2013	
Bijlage 3. Landelijke broedvogeltrends	

Samenvatting

In het voorjaar van 2013 werd het Hulkesteinse Bos (975 ha) in Zuidelijk Flevoland gekarteerd op broedvogels. Er werden vijf bezoeken gebracht en een totaal van 5,8 minuten per hectare besteed aan veldwerk. Er zijn 67 vogelsoorten aangetroffen, waarvan 9 op de Rode Lijst staan van bedreigde en kwetsbare soorten (Van Beusekom *et al.* 2005).

Soorten die gebruik maken van de pionierfase van bos, zoals Boompieper, Grasmus, Bosrietzanger en Sprinkhaanzanger, namen sinds 1994 in aantal af en hetzelfde geldt voor soorten van struwelen en jong bos als Zomertortel, Nachtegaal, Braamsluiper en Spotvogel. Enigszins tegenstrijdig is het licht toenemen van Matkop en Goudvink, beide soorten die het landelijk niet goed doen.

Soorten van vochtige struwelen en riet als Koekoek, Blauwborst, Kleine Karekiet en Rietgors, namen sterk in aantal af of verdwenen. Soorten van ouder en opgaand bos namen veelal in aantal toe. Dit is goed zichtbaar bij Grote Bonte Specht, Kleine Bonte Specht, Grauwe Vliegenvanger, Boomklever, Boomkruiper, Spreeuw en Appelvink.

De bossen in Zuidelijk Flevoland zijn nog betrekkelijk jong en binnen de context van leeftijd, kennen ze al grote aantallen van soorten die in andere delen van Nederland vooral in oudere bossen voorkomen. De snelheid waarmee deze soorten toenemen is bijna onwaarschijnlijk. Zo steeg het aantal Kleine Bonte Spechten in het Hulkesteinse Bos in 13 jaar tijd van 0 naar 7 en het aantal territoria van Boomklever van 0 naar 42.

Havikslegsel hoog in een populierenvork (Hulkesteinse Bos, 28 april 2013, Willem van Manen)

1. Inleiding

Voor de evaluatie van het beheer in natuurgebieden laat Staatsbosbeheer jaarlijks een deel van haar gebieden inventariseren. In het voorjaar van 2013 is Het Hulkesteinse Bos geïnventariseerd op broedvogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland voerde de inventarisatie uit als onderdeel van het consortium De Vlinderstichting, Sovon & EIS voor Staatsbos-

beheer Nederland. Het veldwerk werd gedaan door Vincent de Boer, Joost van Bruggen en Willem van Manen. Contactpersoon bij Staatsbosbeheer was Jaap Rouwenhorst. Voor hulp in het veld en/of bij totstandkoming van dit rapport danken wij Egbert van Wijhe en Doite Schaap.

Kudde koeien in het begrazingsgebied (10 mei 2013, Willem van Manen).

2. Gebiedsbeschrijving

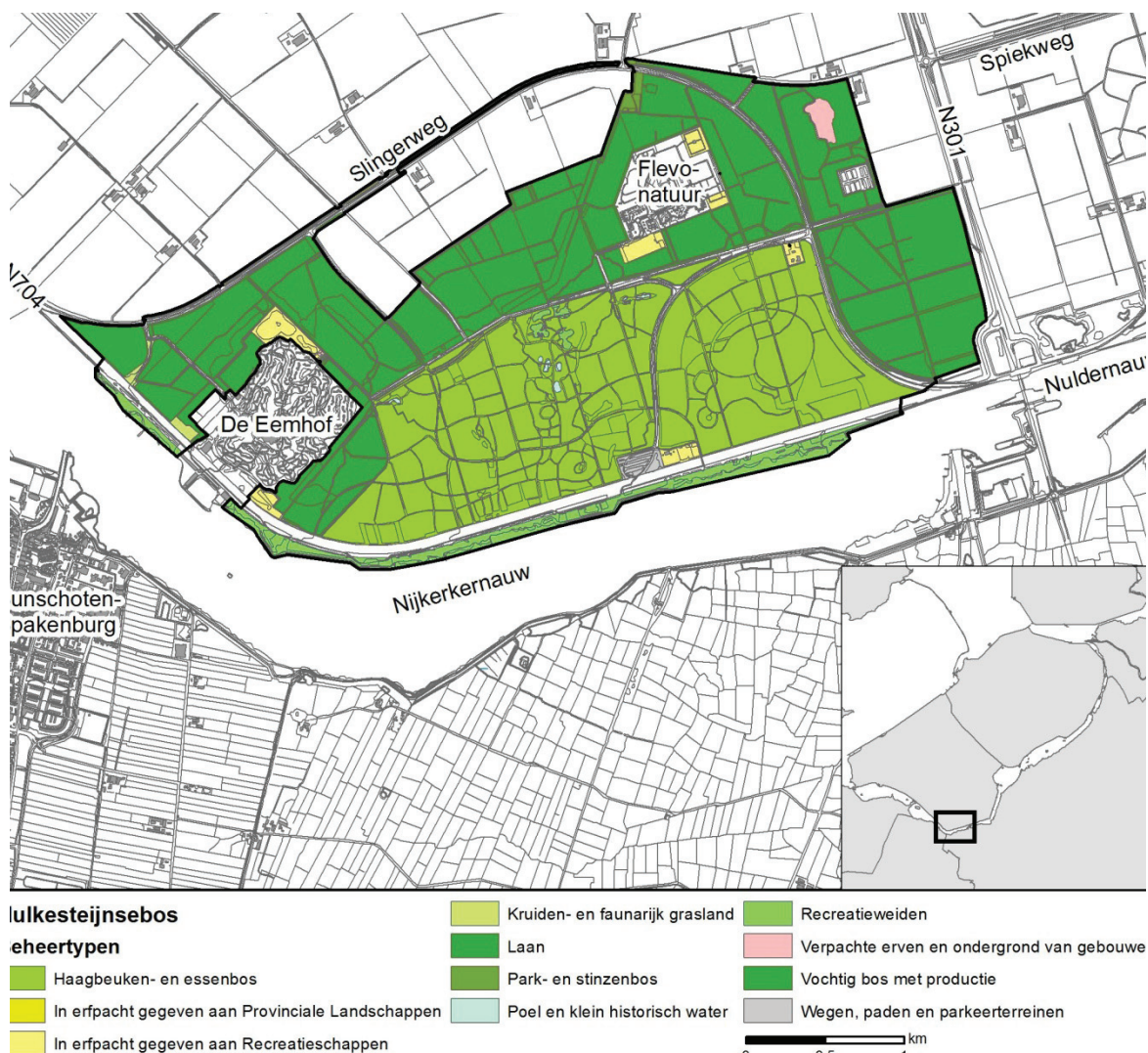
Het Hulkesteinse bos (975 ha) ligt langs het Nijkerkernauw in Zuidelijk Flevoland. Het gebied bestaat merendeels uit bos, aangeplant tussen 1975 en 1987. Populier, es, zomereik en beuk zijn de belangrijkste boomsoorten, maar op veel plekken zijn hoeken of zomen ingeplant met haagbeuk, linde, esdoorn, fijnspaar, sitkaspar en Corsicaanse den. Vanwege de rijke bodem (voornamelijk zeeklei met vooral langs de zuidrand zandopduikingen), is het bos snel gegroeid en de populieren hebben inmiddels enorme afmetingen en zijn meer dan 30 m hoog. Vooral in de populierenpercelen is een dichte ondergroei van brandnetel en kleeftuud aanwezig. In de eiken-, essen en beukenpercelen is ondergroei schaars en soms afwezig.

In het gebied dat in Figuur 1 is aangegeven als haagbeuken- en essenbos, vindt seizoensbegrazing plaats

met enkele kuddes koeien. Hier staat in de opener delen van het bos gras in plaats van brandnetels. In dit gebiedsdeel is ook de waterstand opgezet en is een deel van het bos afgestorven. Daarnaast is in veel percelen de laatste jaren niet meer gedund.

Tevens zijn binnen dit gebied enkele open terreinen aanwezig, begroeid met gras en hier en daar met meidoorn- of sleedoornstruweel. Ongeveer een jaar geleden is er een ondiepe slenk gegraven, die in 2013 nog tamelijk vrij van vegetatie was.

Het bos is van het randmeer gescheiden door een dijk. Aan de buitenzijde van de dijk ligt een strook met afwisselend struik- of bospartijen, afgewisseld met grasveldjes en strandjes. Waar geen strandjes zijn, groeit veelal een rietkraag langs de oever. De bodem is hier overwegend zandig en er wordt veel gerecreëerd. In het westen van het gebied ligt een compartiment

Figuur 1. Beheertypen in het onderzoeksgebied en ligging (inzet).

deels verdroogde vloeivelden. Direct daarboven ligt een kavel dat is aangeduid met “verpachte erven etc”. In dit perceel is Robinia aangeplant.

In het Hulkesteinse Bos liggen twee terreinen met vakantiehuisjes. In beide terreinen is sprake van een grote dichtheid aan huisjes en vooral in de omgeving van Flevonatuur wordt veel gewandeld.

Tabel 1. Bodemgebruik in het onderzoeksgebied.

Beheertype	Omschrijving	Opp. (ha)
L01.01	Poel en klein historisch water	1,5
L01.07	Laan	9,2
N12.02	Kruiden- en faunairijk grasland	3,7
N14.03	Haagbeuken- en essenbos	342,3
N16.02	Vochtig bos met productie	433,8
N17.03	Park- en stinzenbos	3,0
N99.03	Wegen, paden en parkeerterreinen	3,7
N99.04	Recreatieweiden	43,0
N99.08	In erfpacht gegeven aan Provinciale Landschappen	5,9
N99.09	In erfpacht gegeven aan Recreatieschappen	17,9
N99.12	Verpachte erven en ondergrond van gebouwen	3,8
	Overig terrein (recreatie)	107,2
Totaal		875,0
N99_EP	Verpachte erven en ondergrond van gebouwen	0,83
	Totaal	376,66

Links jong eikenbos na dunning, rechts essenopstand met buizerdnest (19 april 2013, Willem van Manen).

Links beukenopstand met knoestige zoete kers, rechts ondergelopen perceel gemengd loofbos, beide in begrazingsgebied (21 april 2013, Willem van Manen).

3. Werkwijze en omstandigheden in 2013

Bij het verzamelen van broedvogelgegevens in terreinen van Staatsbosbeheer zijn de volgende aspecten van belang:

- verspreiding en aantal territoria van de broedvogelsoorten
- aantalsontwikkeling van de broedvogelsoorten
- relatie tussen het beheer en broedvogels

3.1. Veldwerk

In grote lijnen is de uitgebreide territoriumkartering toegepast, zoals beschreven in Van Dijk & Boele 2011. Bij de kartering lag de nadruk op de soorten van de SNL-lijst, plus aanvullende soorten van BMP-B. Op verzoek van de opdrachtgever zijn daarnaast alle overige broedvogels genoteerd. Nachtrondes zijn niet uitgevoerd.

Er werden vijf inventarisatieronden uitgevoerd in de periode april-juli (Tabel 2). De eerste ronde op 5 en 9 april werd gelopen door Vincent de Boer, met hulp van Joost van Bruggen. De latere bezoeken werden uitgevoerd door Willem van Manen. Het naaktrecreatieterrein Flevonatuur is tijdens ronde 3-5 alleen vanaf de buitenranden gekarteerd. In totaal is 94 uur en 31 minuten besteed aan veldwerk, wat neerkomt op 5,8 minuten per hectare. De meeste veldbezoeken begonnen rond zonsopgang en duurden tot in de middag. De af te leggen route (fietsend of te voet) werd aangepast aan de terreingesteldheid, de tijd van de dag en de weersomstandigheden. Territoria werden voornamelijk vastgesteld aan de hand van zingende of baltsende vogels. In geval van zeldzame

soorten en soorten met een grote, overlappende territoria of leefgebieden, werd geprobeerd een zo hoog mogelijke (nestindicatieve) broedcode te verzamelen en de nestplaats zo nauwkeurig mogelijk te lokaliseren. Dit om te voorkomen dat niet-broedvogels werden meegeteld en om over- of ondertelling van moeilijk karteerbare soorten te voorkomen. Tijdens de inventarisatie lag de focus op het verzamelen van uitsluitende waarnemingen, d.w.z. waarnemingen van tegelijkertijd zingende of baltsende individuen.

3.2. Interpretatie

In het veld werden de waarnemingen, voorzien van broedcode, ingetekend op veldkaarten. Later werden deze gedigitaliseerd en ingevoerd in het autoclusterprogramma van Sovon. Clustering van waarnemingen tot territoria gebeurde op basis van de criteria zoals beschreven in van Dijk & Boele (2011), maar met een lichte aanpassing vanwege het geringe aantal bezoeken (5 i.p.v. 8). Exacte clustercriteria zijn terug te vinden in bijlage 1. Nestvondsten of nestindicatieve waarnemingen telden in alle gevallen mee. De stippen op de verspreidingskaarten zijn de locaties van waarnemingen met de hoogste broedcode of anders de laatste meetellende waarneming binnen de geïnterpreteerde territoria.

3.3. Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperaturen zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt later op de dag ook af bij hoge temperaturen. Daarom wordt hier een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2013 gegeven aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 3 zijn enkele variabelen samengevat.

Het jaar 2013 kende de koudste lente in ruim 40 jaar. Het broedseizoen startte dan ook uitzonderlijk laat. Op 13 maart kwam het op veel plaatsen in ons land nog tot strenge vorst (minimumtemperatuur tussen -10,0 en -15,0 °C). De lente diende zich pas aan rond het midden van april. Op de 14e werd in De Bilt voor het eerst na de winter de grens van 20,0 °C bereikt ('warme dag'). Ook mei was een koele maand. Met gemiddeld over het land 129 mm

Tabel 2. Tijdsinvestering in 2013.

Datum	Begin	Eind
5-apr	6:35	13:30
9-apr	7:00	14:31
19-apr	8:45	18:00
21-apr	5:30	16:00
28-apr	12:15	17:30
9-mei	5:45	18:05
10-mei	4:00	16:10
29-mei	5:15	17:10
30-mei	5:10	16:00
20-jun	11:40	16:00
1-jul	12:30	16:00

Tabel 3. Enkele weersvariabelen (gemiddelde temperatuur, dagelijks aantal zonuren en duur neerslag) in de periode maart-juni, op basis van gegevens van het KNMI, station De Bilt. Ref staat voor (langjarig gemiddelde 1981-2012).

Maand	Temperatuur		Zonuren		Duur neerslag	
	2013	Ref	2013	Ref	2013	Ref
Maart	2,5	6,2	4,0	4,1	1,7	2,0
April	8,1	9,3	6,1	5,8	1,0	1,4
Mei	11,5	13,2	5,4	6,7	2,3	1,5
Juni	15,3	15,7	5,9	6,5	1,3	1,5

neerslag tegen 172 mm normaal, was de lente droog. Maart en april waren droge maanden, mei was vrij nat. De maand juni was vrij koel en behoorlijk wisselvallig (bron: KNMI).

3.4. Overige omstandigheden

De winter van 2013 was volgens de maatstaven van het KNMI vrij koud. Voor de meeste boomsoorten (zomereik, beuk en alle naaldbomen) was 2012 geen mastjaar. Veld- en Bosmuizen waren vrijwel overal schaars. De lente liet lang op zich wachten en vanwege het koude en schrale weer kwam de groei van vegetatie en bladzetting bij bomen in 2013 laat op

gang. Waarschijnlijk hierdoor begonnen veel standvogels en korte-afstandstrekkingers laat met eileg. Insecten bleven in de loop van het voorjaar en gedurende de zomer schaars (gemeten naar de geringe overlast door steekmuggen, weinig insectenresten op voorruit van auto en nagenoeg ontbreken van zichtbare vraat door spanrupsen in eiken).

3.5. Foutenmarges

We hadden de indruk dat het koude en droge weer op veel ochtenden een drukkende invloed had op de zangactiviteit van de broedvogels. Het is daardoor mogelijk dat van sommige soorten de aantallen zijn onderschat.

De gehanteerde bezoekfrequentie is afgestemd op het karteren van een selectie van minder algemene soorten. Doordat niet het hele onderzoeksgebied gedurende iedere ronde tussen een uur voor- en twee uur na zonsopgang werd geteld en slechts vijf in plaats van acht bezoeken zijn gebracht, zullen vooral territoria van algemene soorten met een exclusieve ochtendzangpiek (Merel, Zanglijster) zijn gemist. Ook soorten die lokaal een zeer hoge dichtheid kunnen bereiken, zullen waarschijnlijk zijn onderschat. De aantallen en verspreiding van nachtvogels is niet conform de werkelijkheid vanwege het ontbreken van gerichte nacht- en schemerbezoeken.

4. Resultaten

4.1. Soorten en aantallen

In totaal werden 3.687 territoria van 67 verschillende soorten broedvogels vastgesteld in het onderzoeksgebied (tabel 4). In totaal werden 9 Rode Lijstsoorten (Van Beusekom et al. 2005) vastgesteld.

4.2. Vergelijking met voorgaande jaren

In 1994 werd het gebied geïnventariseerd door Rob Bijlsma (Bijlsma 1994) en in 2000 door Willem van Manen (van Manen 2000). De gehanteerde werkwijze was in hoofdlijnen overeenkomstig. De gebiedsgrenzen weken in enige mate af van de in

Tabel 4. Aantallen en dichtheden van broedvogels in het Hulkesteinse Bos in 2013. De Rode lijststatus (Van Beusekom et al. 2005) is opgenomen in de kolom RL (Kw=Kwetsbaar, Ge=Gevoelig).

Soort	N	N/100 ha	RL	snl	Soort	N	N/100 ha	RL	snl
Dodaars	4	0,4		x	Sprinkhaanzanger	1	0,1		x
Fuut	4	0,4			Rietzanger	1	0,1		x
Grauwe Gans	5	0,5		x	Bosrietzanger	33	3,4		x
Grote Canadese Gans	2	0,2			Kleine Karekiet	78	8,0		
Nijlgans	2	0,2			Spotvogel	4	0,4	GE	x
Krakeend	5	0,5		x	Braamsluiper	1	0,1		x
Wilde Eend	42	4,3			Grasmus	54	5,5		x
Kuifeend	5	0,5		x	Tuinfluiters	170	17,4		
Wespendief	1	0,1		x	Zwartkop	349	35,8		
Havik	3	0,3			Tjiftjaf	325	33,3		
Sperwer	1	0,1			Fitis	135	13,8		
Buizerd	16	1,6			Goudhaan	31	3,2		
Waterhoen	1	0,1			Grauwe Vliegenvanger	7	0,7	GE	x
Meerkoet	49	5,0			Staartmees	31	3,2		
Houtsnip	1	0,1			Matkop	40	4,1		x
Holenduif	5	0,5			Pimpelmees	140	14,4		
Houtduif	74	7,6			Koolmees	189	19,4		
Turkse Tortel	2	0,2			Boomklever	42	4,3		x
Zomertortel	1	0,1	KW		Boomkruiper	63	6,5		x
Koekoek	5	0,5	KW		Wielewaal	9	0,9	KW	x
IJsvogel	4	0,4			Gaai	58	5,9		
Grote Bonte Specht	81	8,3		x	Ekster	11	1,1		
Kleine Bonte Specht	7	0,7		x	Zwarte Kraai	7	0,7		
Boompieper	13	1,3		x	Spreeuw	38	3,9		
Witte Kwikstaart	5	0,5			Huismus	51	5,2	GE	
Winterkoning	290	29,7			Ringmus	21	2,2	GE	
Heggenmus	47	4,8			Vink	260	26,7		
Roodborst	89	9,1			Groenling	90	9,2		x
Nachtegaal	20	2,1	KW	x	Putter	27	2,8		x
Gekraagde Roodstaart	4	0,4		x	Kneu	1	0,1	GE	x
Roodborsttapuit	1	0,1		x	Goudvink	6	0,6		
Merel	296	30,4			Appelvink	159	16,3		x
Zanglijster	167	17,1		x	Rietgors	1	0,1		
Grote Lijster	2	0,2							

Tabel 5. Aantallen broedvogels in het in figuur 2 aangegeven deel van het gebied in 1994, 2000 en 2013. Alleen soorten zijn weergegeven waarvan in twee jaren gegevens voorhanden waren.

Soort	1994	2000	2013	Soort	1994	2000	2013
Dodaars	0	1	2	Grote Lijster	2	3	2
Grauwe Gans	0	0	5	Sprinkhaanzanger	6	3	1
Canadese Gans	0	1	2	Krekelzanger	1	0	0
Nijlgans	0	1	2	Bosrietzanger	129	31	28
Bergeend	3	0	0	Kleine Karekiet	122	ng	12
Krakeend	0	1	4	Spotvogel	10	3	2
Wespendief	0	0	1	Braamsluiper	4	0	0
Havik	3	5	3	Grasmus	89	69	37
Sperwer	2	2	1	Fluiter	1	0	0
Buizerd	6	14	16	Goudhaan	12	35	31
Torenvalk	2	0	0	Vuurgoudhaan	1	0	0
Meerkoet	13	ng	21	Grauwe Vliegenvanger	6	0	7
Houtsnip	24	5	1	Staartmees	25	25	29
Holenduif	0	2	5	Matkop	34	24	39
Zomertortel	96	14	1	Zwarte Mees	2	1	0
Koekoek	30	7	4	Boomklever	0	0	42
Ransuil	4	1	ng	Boomkruiper	4	14	63
IJsvogel	0	0	4	Wielewaal	43	3	9
Grote Bonte Specht	40	25	80	Ekster	4	ng	12
Kleine Bonte Specht	0	0	7	Zwarte Kraai	6	7	4
Veldleeuwerik	2	0	0	Spreeuw	ng	9	38
Boompieper	48	26	14	Groenling	41	28	76
Noordse Nachtegaal	1	0	0	Putter	3	2	24
Nachtegaal	10	12	4	Goudvink	1	0	6
Blauwborst	1	0	0	Appelvink	112	62	156
Gekraagde Roodstaart	0	0	4	Rietgors	9	0	0
Roodborsttapuit	0	0	1				

Figuur 2. Deel van het gebied dat in zowel in 1994, 2000 als in 2013 werd gekarteerd. Ten opzichte van de begrenzing in 2013 zijn de randmeerzijde van de dijk en de bermen van de slingerweg afgevalen.

2013 aangehouden grenzen (Figuur 2). Tijdens de vorige karteringen werden niet alle soorten geïnventariseerd. Van de soorten die in tenminste twee jaren zijn onderzocht, staan de aantallen in Tabel 5.

Watervogels namen, met uitzondering van de Bergeend, in aantal toe. Ook IJsvogels werden tijdens de eerdere karteringen niet aangetroffen, maar wel in 2013. Roofvogels laten een wisselend beeld zien, waarbij Havik en Sperwer in aantal afnamen, Buizerd licht toenam, Torenvalk verdween en Wespendief voor het eerst als broedvogel werd vastgesteld. Hoewel Houtsnippen niet systematisch zijn gekarteerd, zijn voldoende kilometers gemaakt in de ochtendschemer om vast te stellen dat ze in 2013 niet algemeen waren (1 territorium) en vrijwel zeker verder zijn afgenomen ten opzichte van 2000.

Soorten die gebruik maken van de pionierfase van bos, zoals Boompieper, Grasmus, Bosrietzanger en Sprinkhaanzanger, namen in aantal af en hetzelfde geldt voor soorten van struwelen en jong bos als Zomertortel, Nachtegaal, Braamsluiper en Spotvogel. Enigszins tegenstrijdig hiermee is het licht toenemen van Matkop en Goudvink, die het landelijk niet goed doen.

Soorten van vochtige struwelen en riet als Blauwborst, Kleine Karekiet (Bosrietzanger zou hier ook toe kunnen worden gerekend) en Rietgors, namen sterk in aantal af of verdwenen. Mogelijk hiermee samenhangend nam ook het aantal Koekoeken drastisch af. Dit kan enigszins gechargeerd zijn doordat in 1994 minder kritisch is geïnterpreteerd dan daarna, maar ook van 2000 op 2013 nam het aantal verder af.

Soorten van ouder en opgaand bos namen veelal in aantal toe. Dit is goed zichtbaar bij Grote Bonte Specht, Kleine Bonte Specht, Grauwe Vliegenvanger, Boomklever, Boomkruiper, Spreeuw en Appelvink. Van de naaldhoutsoorten is Zwarte Mees verdwenen, maar houdt Goudhaan stand.

Andere soorten zijn minder makkelijk aan een van de besproken habitats te koppelen. Van deze soorten nam de Wielewaal (prefereert deze soort tegenwoordig jongere of oudere bossen?) aanvankelijk sterk af, maar is het aantal nu weer groter dan in 2000. Het verschijnen van de Gekraagde Roodstaart heeft waarschijnlijk te maken met begrazing, waardoor kale plekken ontstaan in combinatie met ouder worden van het bos. Ook Grote Lijster en Roodborsttapuit komen waarschijnlijk vooral voor door begrazing. Toename van Putter is raadselachtig, want eigenlijk zou worden verwacht dat de Putter het beter zou doen in de pioniersituatie in 1994.

4.3. Soortbesprekingen

DODAARS, N=4

De meeste Dodaarzen zaten op goed verstopte plekken en werden gehoord, niet gezien. Uitzondering vormde het paar dat aanwezig was in de vers uitgegraven slenk in het begrazingsgedeelte. Hier groeien vooralsnog spaarzaam waterplanten en pas op 29 mei zat er een vogel op een vers nest dat tenminste twee eieren bevatte (Dodaarzen dekken hun legsels af bij verlaten van het nest). De Dodaars verliet het nest toen ik over het aangelegde schelpenpad liep en nadat ik verder was gelopen, benaderden twee Meerkoeten het dodaarsnest. Een vogel ging op het nest zitten en begon aan de eieren te pikken en te eten. Daarna begon hij/zij omstandig en luidruchtig

op het nest te trappelen. Na ongeveer 3 minuten kwam de Dodaars terug en verjoeg de Meerkoeten, waarbij hij van onder water uitvallen deed. Op 30 mei zat een Meerkoet op het nest, dat inmiddels flink was opgedikt.

GRAUWE GANS, N=5

De territoria zijn gebaseerd op waarnemingen tijdens de eerste ronde. Daarna is de soort niet meer waargenomen. Er kan zijn gebroed in de rietkraag van het randmeer, maar waarschijnlijk zijn geen jongen opgegroeid in het onderzoeksgebied.

GROTE CANADESE GANS, N=2

Op 10 mei verscheen een paartje met kleine jongen in de slenk in het begrazingsgebied. De nestlocatie is niet bekend. Ook op de latere rondes werd het paar met opgroeiende jongen waargenomen.

NIJLGANS, N=2

Een paar bezette een oud roofvogelnest in een balsempopulier in het begrazingsgedeelte, een tweede paar verbleef aan de randmeerkust.

WESPENDEEF, N=1

Op 9 mei vloog een prachtig wit mannetje op uit een dicht stukje haagbeuk, achtervolgd door alarmerende lijsters. Vermoedelijk dit mannetje werd op 1 juli baltsend (vlinderend) waargenomen boven zo'n beetje het hele Hulkesteinse Bos. Op deze datum werd ook een donkerder exemplaar gezien, vermoedelijk een vrouwtje.

ZEEAREND, N=0

Op 9 mei joeg ik een onvolwassen Zeearend op uit een oude en open populierenopstand. In dit deel van het begraasde gedeelte komen vrijwel geen mensen.

HAVIK, N=3

Er werden drie nesten aangetroffen in populieren. In tenminste twee nesten werden eieren gelegd, in beide drie. Het derde paar bouwden een fors nieuw nest, maar onbekend is of er eieren zijn gelegd. Dit paar heeft zeker geen jongen gehad. Van één nest vlogen twee jongen, beide mannetjes, uit en van het andere drie, één mannetje en twee vrouwtjes. Het teruggerekende legbegin viel op respectievelijk 4 april en 11 april.

SPERWER, N=1

In april werden een baltsend mannetje en een roepend vrouwtje aangetroffen in de buurt van een van de grotere sparrenpercelen. In het naastgelegen perceel werd op 29 mei een dood vrouwtje gevonden

zonder tekenen van verwonding. Een nieuw nest is niet gevonden. Er zijn drie clusters met oude nesten aangetroffen in 2013, waarvan twee waarschijnlijk vorig jaar nog in gebruik waren. In de derde cluster zaten twee vervallen nesten.

BUIZERD, N=16

In de meeste territoria is een nest gevonden, 10 in populier, 2 in es, 1 in berk en 1 in beuk. Hoewel niet alle nesten zijn beklommen, bestond de indruk dat in de meerderheid geen eieren zijn gelegd, vanwege het ontbreken van dons in de nestrand en omdat geen broedende vogels werden waargenomen. In zes nesten zijn eieren aangetroffen, 4x2 en 1x3. Eén nest mislukte in de eifase en van één nest met twee, kwam één ei niet uit. De overige eieren kwamen uit, maar door jongensterfte vlogen slechts 3x1 en 2x2 jongen uit.

Bij het nest dat het dichtst bij het randmeer zat, is vlak na het uitkomen van de eieren een camera met bewegingsensor geplaatst, die tot na het uitvliegen van het jong (de overige twee waren binnen een paar weken dood) opnames heeft gemaakt. In totaal zijn 4.482 momenten vastgelegd, elk met 2-3 foto's. Daarbij werd 177-119 maal een prooitoevoer vastgelegd en in 88 gevallen kon de soort of soortgroep worden vastgesteld. De prooien die niet op

Tabel 6. Gefotografeerde prooien op een buizerdnest in de zuidrand van het Hulkesteinse Bos. Deze vogel bracht uitzonderlijk veel weidevogelpullen aan, gevangen aan de overzijde van het Nulderneauw. Prooi = soort en groep onbekend, Prooi? = onzeker of prooi is aangebracht.

Soort	Juv	Pullus	Adult/ Onbek.	Totaal
Grutto	6	16	-	22
Haas/Konijn	2	-	-	2
Kievit	-	18	-	18
Kikker	-	-	1	1
Konijn	1	-	4	5
Meerkoet	1	1	-	2
Mol	-	-	19	19
muis	-	-	1	1
prooi	-	-	29	29
prooi?	-	-	2	2
Steltloper	-	7	1	8
Tureluur	-	2	-	2
Wilde Eend	-	3	-	3
woelrat	-	-	1	1
Zanglijster	1	-	-	1
Zangvogel	-	3	-	3
Totaal	11	50	58	119

Bushnell Camera Name 57F13°C

06-12-2013 08:40:05

Jong op ongedetermineerde steltloper, vrouwtje kijkt verstoord om naar toekijkende Gaai (van achter op kop gezien)(Hulkesteinse Bos, 12 juni 2013, Willem van Manen).

soort(groep) konden worden gebracht waren in het algemeen klein (tot muisgrootte). Vermoedelijk zijn de grotere prooien als mollen dus oververtegenwoordigd.

Deze Buizerd bracht opmerkelijk veel jonge weidevogels aan, die hij aan de overzijde van het Nijkerkernauw uit de Polder Arkemheen haalde (daar ook regelmatig gezien). Vermoedelijk is dit de enige Buizerd in het Hulkesteinse Bos die dit op grote schaal doet, want op de andere nesten werden geen weidevogelpullen aangetroffen.

HOUTSNIP, N=1

Hoewel geen speciale schemerrondes zijn gemaakt, werd vaak vroeg genoeg begonnen om een staartje van de houtsnippenbalts mee te nemen. Alleen op 9 mei werd een baltsend mannetje waargenomen boven een van de meest zandige delen van het Hulkesteinse Bos.

ZOMERTORTEL, N=1

Tijdens twee rondes werd een zingende Zomertortel gehoord in een van de grotere percelen fijnspaar. Zo nu en dan verplaatste de vogel zich, zodat het soms om meerdere exemplaren leek te gaan, maar een uitsluitende waarneming bleef uit.

KOEKOEK, N=5

De meeste waarnemingen werden gedaan in het zuiden van het Hulkesteinse bos, mogelijk vanwege de Kleine Karekieten (populaire waardvogel) in de rietzone langs de randmeerkust.

IJSVOGEL, N=4

Op 21 april werden twee bezette nesten gevonden in wortelkluiten van omgevallen populieren in de buurt van de forellenvijver bij huisjesterrein 'De Eemhof'. Het is onbekend of er jongen zijn uitgevlogen. Andere waarnemingen werden gedaan in het centrum

van het gebied langs de vaart en bij de slootjes in het begrazingsgebied, waar de waterstand is opgezet.

KLEINE BONTE SPECHT, N=7

Vanwege dunningachterstand en omhoogzetten van de waterstand, waardoor bomen verdrongen, is er veel staand dood hout in het begrazingsgebied. Dit leverde een voor polderbossen opmerkelijk groot aantal Kleine Bonte Spechten op.

NACHTEGAAL, N=20

Nachtgalen zijn talrijk in de strook tussen de dijk en het randmeer. In vrijwel elk stuk struweel zit hier wel een territorium.

SPOTVOGEL, N=4

Spotvogels werden vooral aangetroffen langs de randmeerdijk. Eén zingende vogel zat in struikgewas bij Flevonatuur.

GRAUWE VLIEGENVANGER, N=7

Zingende vogels werden vooral aangetroffen op plekken waar op kleine schaal veel variatie in hoogte van het kronendak aanwezig was.

MATKOP, N=40

Matkopen kwamen tamelijk verspreid over het gebied voor en hadden een voorkeur voor rommelige en wat dichtere percelen of de randen daarvan.

WIELEWAAL, N=9

Zingende vogels werden gehoord omstreeks 10 mei (1), omstreeks 30 mei (8) en omstreeks 20 juni (2). De meeste exemplaren zongen in populierenpercelen.

SPREEUW, N=38

In veel van de opener populierenopstanden werden spreekwennesten aangetroffen. Ze leken daarbij spechtengaten in dode bomen te prefereren.

Grote wortelkluiten met veel aarde zijn ideaal voor IJsvogels om hun nest in uit te graven, op de foto rechts zijn zijn meerdere probeersels en één doorlopende gang zichtbaar (21 april 2013, Willem van Manen).

Perceel met afgeknapte populieren, vermoedelijk de kloon 'Raket'. In dergelijke percelen zitten vaak meerdere spreekwennesten (21 april, Willem van Manen).

5. Evaluatie

Het Hulkesteinse Bos vertoont vanwege leeftijd, boomsoorten en bodemgesteldheid sterke overeenkomst met andere bossen in Zuidelijk Flevoland. Deze bossen zijn nationaal opzicht opvallend vanwege de hoge dichtheid aan broedvogels, waarbij moet worden gedacht aan lijsterachtigen, Tuinfluiter, Tjiftjaf en Appelvink. Ongeveer 20 jaar geleden vormden de flevobossen nog een kerngebied voor Houtsnip, Zomertortel en Wielewaal, maar deze soorten hebben een sterke afname doorgemaakt en zijn nu in de bossen in Zuidelijk Flevoland veel schaarser dan lokaal in bossen op de zandgronden. De bossen in Zuidelijk Flevoland zijn nog betrekkelijk jong. Binnen de context van leeftijd kennen ze

echter al grote aantallen van soorten die in andere delen van Nederland vooral in oudere bossen voorkomen. De snelheid waarmee deze soorten toenemen is bijna onwaarschijnlijk. Zo steeg het aantal Kleine Bonte Spechten in het Hulkesteinse Bos in 13 jaar tijd van 0 naar 7 en het aantal territoria van Boomklever van 0 naar 42. Ook vestigde de Wespindief zich in deze zelfde periode. Er bestaat een gereede kans dat de bossen in Zuidelijk Flevoland, waaronder het Hulkesteinse bos, binnen afzienbare tijd op nationaal niveau zeer belangrijk worden waar het gaat om vogelsoorten van loofbos. Vernatting, zoals deze heeft plaatsgevonden in het begrazingsgebied is daarbij een flinke stimulans.

Verhoging van de waterstand in het begrazingsgebied zorgt voor veel staand en liggend dood hout. Uit dit perceel werd overigens een juveniele Zearend opgejaagd op 9 mei (21 april 2013, Willem van Manen).

Literatuur

VAN BEUSEKOM, R., HUIGEN P., HUSTINGS F., DE PATER K. & THISSEN J. (RED.) 2005. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers B.V., Baarn.

BIJLSMA R.G. 1994. Broedvogels van het Hulkesteinse bos en een deel van het Horsterwold (Zuidelijk Flevoland) in 1994. A&W-rapport 104. Altenburg & Wymenga, Veenwouden/Staatsbos beheer regio Flevoland, Lelystad.

VAN DIJK A.J. & BOELE A. 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

HUSTINGS, M.F.H., KWAK R.G.M., OPDAM P.F.M., REIJNEN M.J.S.M. (RED.) 1985. Vogelinventarisatie. Achtergronden, richtlijnen en verslaglegging. Pudoc, Wageningen, Nederlandse Vereniging tot bescherming van vogels, Zeist. Uitgave onder verantwoordelijkheid van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer.

VAN MANEN W. 2000. Broedvogels van het Hulkesteinse Bos en een deel van het Horsterwold in 2000. SOVON-inventarisatierapport 2000/12. SOVON, Beek-Ubbergen.

Bijlagen

- Bijlage 1. Interpretatiecriteria
- Bijlage 2. Soortkaarten kartering 2013
- Bijlage 3. Landelijke broedvogeltrends

Bijlage 1. Interpretatiecriteria

Grenzen waartussen waarnemingen waarschijnlijk betrekking hebben op broedvogels;

Aantal waarnemingen dat is vereist tussen de datumgrenzen;

Aantal waarnemingen dat is vereist in hele periode;

Afstand waarbinnen twee waarnemingen die niet tijdens hetzelfde bezoek zijn gedaan, worden beschouwd als van hetzelfde territorium. In geval van meer dan twee waarnemingen is voor de grootte van een territorium maximaal 1,5 maal de fusie-afstand aangehouden.

Soort	1a	1b	2	3	4	Soort	1a	1b	2	3	4
Knobbelzwaan	15-4	20-7	1	2	2500	Matkop	27-1	30-6	1	1	500
Grauwe Gans	24-2	15-4	1	1	2500	Boerenzwaluw	15-5	30-6	2	2	1000
Soepgans	24-2	15-4	1	1	2500	Staartmees	24-2	31-5	1	1	500
Grote Canadese Gans	27-3	30-6	1	2	2500	Tjiftjaf	5-4	20-7	1	1	300
Nijlgans	10-3	15-5	1	2	2500	Fitis	10-4	30-6	1	1	300
Kuifeend	10-5	30-6	1	1	1000	Braamsluiper	25-4	30-6	1	1	300
Krakeend	15-4	15-6	1	1	1000	Grasmus	20-4	10-7	1	1	300
Slobeend	15-4	30-6	1	1	1000	Tuinfluter	25-4	20-7	1	1	300
Wilde Eend	27-3	10-5	1	1	1000	Zwartkop	10-4	20-7	1	1	300
Soepeend	27-3	10-5	1	2	1000	Sprinkhaanzanger	25-4	20-7	1	1	300
Wintertaling	25-4	30-6	1	1	1000	Spotvogel	5-5	15-7	1	1	300
Dodaars	5-4	10-7	1	1	500	Bosrietzanger	5-5	20-7	1	1	300
Fuut	10-4	15-6	1	2	1000	Kleine Karekiet	30-4	10-7	1	1	300
Wespendief	15-5	10-8	1	1	1000	Rietzanger	20-4	10-7	1	1	300
Zeearend	27-1	20-6	2	3	2500	Boomklever	10-2	31-5	1	1	300
Havik	27-1	15-7	1	2	1000	Boomkruiper	27-1	20-6	1	1	300
Sperwer	24-2	15-7	1	2	500	Winterkoning	27-1	20-7	1	1	300
Buizerd	27-1	15-7	1	2	1000	Spreeuw	27-3	31-5	1	1	300
Waterhoen	15-4	15-6	1	1	300	Merel	24-2	15-7	1	1	300
Meerkoet	15-4	10-6	1	2	500	Zanglijster	15-4	30-6	1	1	300
Kleine Plevier	10-5	15-7	1	1	1000	Grote Lijster	24-2	31-5	1	1	500
Houtsnip	10-3	20-7	1	1	1000	Grauwe Vliegenvanger	10-5	10-8	1	1	300
Tureluur	15-4	15-6	1	1	1000	Roodborst	25-4	30-6	1	1	300
Holenduif	24-2	31-7	1	1	500	Nachtegaal	30-4	20-6	1	1	300
Houtduif	15-4	31-7	1	1	300	Gekraagde Roodstaart	25-4	30-6	1	1	300
Turkse Tortel	10-3	20-8	1	1	300	Roodborsttapuit	10-3	15-7	1	1	300
Zomertortel	25-4	20-7	1	1	300	Heggenmus	5-3	10-7	1	1	300
Koekoek	5-5	25-6	1	1	1000	Huismus	5-3	20-6	1	1	300
Ijsvogel	27-3	15-5	1	2	2000	Ringmus	27-3	15-6	1	1	300
Grote Bonte Specht	24-2	30-6	1	1	300	Witte Kwikstaart	27-3	10-7	1	2	300
Kleine Bonte Specht	27-1	20-6	1	1	500	Boompieper	10-4	10-7	1	1	300
Wielewaal	5-5	15-7	1	1	500	Vink	15-4	20-7	1	1	300
Ekster	27-1	30-6	1	1	500	Keep	10-5	20-7	2	2	300
Gaai	27-3	10-7	1	1	500	Groenling	10-4	20-6	1	1	300
Zwarte Kraai	24-2	30-6	1	1	500	Putter	27-3	15-7	1	1	300
Goudhaan	5-4	30-6	1	1	300	Kneu	20-4	20-7	1	1	500
Vuurgoudhaan	25-4	30-6	1	1	300	Goudvink	27-3	31-7	1	1	500
Pimpelmees	10-3	30-6	1	1	300	Appelvink	10-3	20-6	1	1	300
Koolmees	10-3	30-6	1	1	300	Rietgors	10-4	30-6	1	1	300

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Petra Verburg (petra.verburg@sovon.nl)

Bijlage 3.

Landelijke broedvogeltrends van soorten in het Hulkesteinse Bos waarvan uit tenminste twee jaren gegevens voorhanden zijn. De trends beslaan de periode 1990-2012, het eerste jaar is gesteld op 100.

Grauwe Gans		Matkop	
Canadese Gans		Veldleeuwerik	
Nijlgans		Staartmees	
Bergeend		Fluiter	
Krakeend		Braamsluiper	
Dodaars		Grasmus	
Havik		Sprinkhaanzanger	
Sperwer		Spotvogel	
Buizerd		Bosrietzanger	
Torenvalk		Kleine Karekiet	
Meerkoet		Boomklever	
Holenduif		Boomkruiper	
Zomertortel		Spreeuw	
Koekoek		Grote Lijster	
Ransuil		Grauwe Vliegenvanger	
IJsvogel		Nachtegaal	
Grote Bonte Specht		Blauwborst	
Kleine Bonte Specht		Gekraagde Roodstaart	
Wielewaal		Roodborsttapuit	
Ekster		Boompieper	
Zwarte Kraai		Groenling	
Goudhaan		Putter	
Vuurgoudhaan		Goudvink	
Zwarte Mees		Appelvink	
		Rietgors	

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

